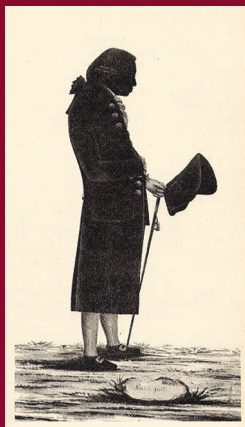

NA PRZEŁOMIE

25 lat seminarium filozoficznego

Uniwersytet Jagielloński 1995-2020

NA PRZEŁOMIE
25 LAT SEMINARIUM FILOZOFICZNEGO
UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI 1995-2020

Na Przełomie

25 lat seminarium filozoficznego
Uniwersytet Jagielloński 1995-2020

Studia pod redakcją
Jacka Romańskiego,
Anny Szklarskiej,
Sabiny Prejsnar-Szatyńskiej

Posłowie
Józef Lipiec

Kraków

© Copyright by individual authors, 2020

Recenzenci

prof. dr hab. Beata Szymańska-Aleksandrowicz

dr hab. Joanna Hańderek, prof. UJ

dr hab. Michał Bohun, prof. UJ

dr hab. Ryszard Wiśniewski, prof. UMK

dr hab. Maria Zowisło, prof. AWF w Krakowie

Opracowanie redakcyjne

Sylwia Mieczkowska

Projekt okładki

Paweł Sepielak

Autor fotografii

Jacek Romański

ISBN 978-83-8138-122-2 (druk)

ISBN 978-83-8138-277-9 (on-line, pdf)

Publikacja dofinansowana ze środków Instytutu Filozofii

Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uczestników

Seminarium Na Przełomie

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	7
Stanisław Łojek	
Piękno was wyzwoli. Sztuka według Nietzschego według Heideggera	9
Piotr Mróz	
Niepokoje inskrypcji przemocy – przesłanie Musilowskiego moralitetu. Kilka uwag o niepokojach wychowanka Törlessa	55
Magdalena Malska	
Symbolika baletów Augusta Bournonville’a	75
Agnieszka Smrokowska-Reichmann	
Rozum rozczłonkowany. Racjonalność komunikacyjna Jürgena Habermasa	101
Ryszard Philipp	
Augustiański Bóg nie stwarza zła?	125
Joanna Wilkońska	
Nihilizm i radykalny altruizm. Ontologia determinowana etyką u J.-P. Sartre’a i E. Lévinasa	137
Magdalena Marciniak-Pinel	
„W tym szaleństwie jest metoda”, czyli do czego Freudowi potrzebny był Hamlet?	165

Małgorzata Ziąbka	
W świetle aksjologii negatywności	177
Ewa Kurlito-Kalitowska	
Filozoficzna analiza bólu i cierpienia	195
Jacek Romański	
Zagadnienie immanencji w Deleuzjańskiej interpretacji Spinozy	223
Sabina Prejsnar-Szatyńska	
Ontologiczne spory o istnienie społeczeństwa w polskiej teorii socjologicznej	239
Anna Szklarska	
Dialektyka przemocy w historiozofii G.W.F. Hegla	263
Beata Foszczyńska	
Aksjosfera sportu	291
Anna Smywińska-Pohl	
O prababkach, córkach Nawojki. Kobiety z wykształceniem filozoficznym związane z przedwojennym Uniwersytetem Jagiellońskim (1897-1939)	315
Joanna Ziarkowska	
Podróże do międzywojennego Krakowa w świetle aksjologii	331
Małgorzata Konarzewska	
Analogie terminologiczne i leksykalne w twórczości św. Jana oraz mistyków świata islamu.	359
Katarzyna Barska	
Kim jestem? Byt ludzki w ujęciu systemowym	379
Dorota Ucińska	
Edmund Husserl. Redukcja do absolutu	391
Józef Lipiec	
Posłowie	411

Wstęp

Pragniemy podziękować wszystkim uczestnikom Seminarium „Na Przełomie”, którzy na przestrzeni lat brali mniej lub bardziej aktywny udział w jego pracach. Wasza obecność tworzyła klimat miejsca otwartego, przyjaznego i motywującego do pracy naukowej. Seminarium, będąc miejscem wymiany poglądów ludzi o odmiennych zainteresowaniach badawczych, okazało się urodzajnym podłożem, na którym z ziaren pasji filozoficznych wyrósł bogaty plon prac doktorskich i habilitacyjnych. Świadczą o tym liczne rozprawy naukowe, które w większości zostały wydane w formie książkowej, umożliwiając tym samym szersze oddziaływanie na kolejne pokolenia naukowców, a w konsekwencji na rozwój nauki.

Tom, który przygotowaliśmy, stanowi przegląd zagadnień podejmowanych w ramach naszych spotkań. Dziękujemy Autorom tekstów za włączenie się w inicjatywę upamiętnienia Seminarium.

Szczególne podziękowania w imieniu wszystkich uczestników „Na Przełomie” składamy Profesorowi Józefowi Lipcowi. Jego charakter, osobowość i dobra wola pozwoliły wielu z nas wykorzystać swój potencjał i dodać drobny wkład w rozwój dziedziny, którą się zajmuje. Będąc naszym przewodnikiem na naukowych ścieżkach, otacza nas opieką, wspiera i nieustannie motywuje do dalszej pracy naukowej.

W imieniu Redaktorów Sabina Prejsnar-Szatyńska

Katarzyna Barska

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

<https://orcid.org/0000-0003-1018-4790>

Kim jestem?

Byt ludzki w ujęciu systemowym

Słowa kluczowe: system względnie izolowany, byt ludzki, idea człowieka, strumień świadomości, proces, Ingarden

Abstrakt: Artykuł jest jedynie wprowadzeniem w tematykę dotyczącą istoty bytu ludzkiego, ale jest również w pewnym sensie nowym spojrzeniem na człowieka, próbą odpowiedzi na jedno z fundamentalnych pytań filozoficznych, a mianowicie pytanie: kim jestem? Zagadnienie szczególnego bytu, jakim jest byt ludzki jest analizowane na gruncie Ingardenowskiej ontologii. W tym ujęciu byt ludzki, jest systemem względnie izolowanym. Nie są to w filozofii Ingardena jedyne rozważania na temat człowieka, równoprawne są analizy wartości idei człowieka. Wydaje się jednak, że ujęcie systemowe jest dość oryginalne i pozwala na wydobywanie tych aspektów z bytu ludzkiego, które mogą umknąć w innych znanych już stanowiskach filozoficznych.

Who am I? Human being in the systemic approach

Keywords: relatively isolated system, human being, object of a higher order, summative whole, absolute whole, process, Ingarden's ontology

Abstract: The essence of human existence is still a mystery. There is no unambiguous answer to the fundamental, philosophical question: Who am I? In this paper, the author will evaluate the answer to this question given by Ingarden's ontology and show that this proposition can be regarded

as bringing new aspects to this perennial problem of human existence. According to Ingarden's ontology, human existence is perceived as a relatively isolated system. This systematic ontological approach together with the analysis the idea of human being gives very original results important for the general human enquires. The attempt to embed Ingarden's position in the philosophical debate on human nature shows that his view on human being could be regarded as new and different from the existing ones on this subject.

W niniejszym artykule chciałabym przedstawić w ramach Ingardenowskiej ontologii ogólny zarys kwestii znanej filozofii właściwie od jej początków, kwestii podstawowej, fundamentalnej, a mianowicie będzie to w pewnym sensie nowa próba odpowiedzi na pytanie: kim jestem?

Sokratejskie zalecenie „poznaj samego siebie” nie zostało nigdy w pełni zrealizowane. Istota człowieka wciąż pozostaje zakryta przed nim samym. Problematyka bytu ludzkiego i podejście do bytu osobowego prezentowane w tym krótkim tekście, pomimo że ontologiczny język Romana Ingardena jest techniczny, a jego sposób filozofowania odbiega od współczesnej pogoni za prostotą, moim zdaniem odpowiadają w pełni duchowi filozoficznemu. Mam tu na myśli uprawianie filozofii w jej „klasycznym”, niezależnym od innych nauk, wydaniu. Takiej filozofii, której istota wyklucza zasadność zarzutów dotyczących archaiczności stawianych problemów, stosowanych metod lub zbyt zawiłej, zbyt bogatej czy nieprzystępnej treści. Te ostatnie zarzuty trudno zaliczyć zresztą do merytorycznych. Czy jest w ogóle możliwe w sposób prosty, z matematyczną niemalże elegancją i minimalistyczną terminologią odpowiadać na pytania filozoficzne, które są z gruntu fundamentalne, jak choćby pytanie o to, kim jestem?

Próbując opisać czy określić człowieka, posługujemy się różnymi terminami: byt ludzki, istota ludzka, istota rozumna, osoba itp. Techniczne ujęcie człowieka przez Ingardena – jako systemu względnie izolowanego wyższego rzędu – pozwala uchwycić człowieka w jego złożoności, różnorodnych relacjach. Systemowe podejście do człowieka nie jest w ontologii Ingardena jedynym, rów-

norzędne miejsce zajmuje analiza idei człowieka. Oba podejścia wzajemnie się nie wykluczają, raczej uzupełniają i mogą stanowić dopełnienie dla ogólnych rozważań na temat bytu ludzkiego. Podejście systemowe jest podejściem technicznym w tym sensie, że charakteryzuje się wypracowaną przez Ingardena precyzyjną terminologią ontologiczną. Pożądane więc jest na wstępie przytoczyć definicje lub dookreślenia terminów ważnych dla poruszanego zagadnienia. Pomijam tutaj szczegółowe relacje i trudności natury egzystencjalnej, formalnej i materialnej pojawiające się w poruszanej problematyce, były one omawiane w wielu innych moich artykułach, w tym miejscu nie jest konieczna aż tak dogłębna analiza tego tematu.

Najważniejsze dla zagadnienia człowieka w ujęciu systemowym są następujące terminy:

Przedmiot pierwotnie indywidualny

To przedmiot absolutnie niepodzielny w swojej radykalnej wersji. Przysługuje mu schemat formalny: podmiot własności – własności. W swojej słabszej wersji jest to całość organiczna.

Całość sumatywna

Charakter formalny takiej całości to relacja całość–części. Jest ona po prostu sumą swych części. Może być podstawą dla przedmiotu wyższego rzędu.

Całość organiczna

To graniczny przypadek całości sumatywnej. Posiada ona odmienne relacje egzystencjalne i formalne w swym własnym obrębie.

Dziedzina przedmiotowa

Jest przedmiotem wyższego rzędu, a więc całością sumatywną o efektywnych częściach, które są przedmiotami samodzielnymi, indywidualnymi.

System względnie izolowany wyższego rzędu

Omawiając całość organiczną, Ingarden odwołuje się przede wszystkim do koncepcji organizmów żywych (systemów otwartych,

konkretnych), którą wypracował Ludwig von Bertalanffy, jednak – jak nadmieniał Adam Węgrzecki¹ – główną inspiracją przemawiającą za wprowadzeniem pojęcia „system względnie izolowany” były eksperymenty przeprowadzane w niektórych naukach szczegółowych, polegające na badaniu przedmiotu w izolacji od otoczenia. Aspekt izolacyjny przedmiotu (niezmiennność), przy jednoczesnym otwarciu (zmienności), stanowił podstawę do wypracowania pojęcia systemu względnie izolowanego. Ważne zdaje się i to, że aspekt izolacyjny dotyczy „zewnętrzza” czegoś, co jest systemem względnie izolowanym, a także zarysowuje się w jego własnych granicach, gdy mowa o systemach wyższego rzędu, które są zbudowane z podsystemów będących względem siebie w zależnościach hierarchicznych lub a-hierarchicznych.

Proces

Proces jest przedmiotem czasowym, na który składa się rosnąca w czasie całość faz, ale jest to przedmiot specyficzny, którego podmiot własności nieustannie się konstytuuje.

Bytowa niesamodzielnosc

Moment egzystencjalny polegający na konieczności (wynikającej z istoty) współistnienia w obrębie jednej całości.

Bytowa samodzielność

Bytowa samodzielność ma miejsce wówczas, gdy przedmiot nie jest niesamodzielnym w żadnym typie niesamodzielnosci bytowej. Bytowa niesamodzielnosc nie jest w żadnym razie lżejszą relacją

¹ A. Węgrzecki, *Idea systemu względnie izolowanego w antropologii filozoficznej*, „Studia Filozoficzne” 1976, nr 1 (122), s. 61. „Ingarden wprowadza ponadto pojęcie «systemu względnie izolowanego». Inspirował go do tego raczej nie stan młodej, dopiero rozwijającej się ogólnej teorii systemów, lecz sytuacja w niektórych naukach szczegółowych. W fizyce eksperymentalnej (podobnie zresztą jak w chemii) coraz starannie i dokładniej izolowano badane zjawisko od wpływów otoczenia, aby w ten sposób uchwycić jego czysty, niezakłócony przebieg”.

bytowej niesamodzielnosci. Przedmiot bytowo samodzielny może być bytowo zależny.

Bytowa zależność

Warunkiem bytowej zależności jest samodzielność przedmiotów „połączonych” tego typu relacją egzystencjalną. Bytową zależność da się zdefiniować następująco: Bytowo samodzielny przedmiot X dla swego (dalszego²) istnienia domaga się (ze swej istoty) istnienia jakiegoś innego samodzielnego przedmiotu Y.

Człowiek jest zatem systemem względnie izolowanym wyższego rzędu, w którym wyróżnia się w układzie hierarchicznym następujące podsystemy: „naczelny”, tj. „ja” wraz ze strumieniem świadomości, duszę i ciało. Jeżeli jednak ujmemy od innej strony tak wyłaniającą się jedność, to wówczas można zadać pytanie, czy człowiek jest jednością trzech odmiennych przedmiotów pierwotnie indywidualnych (być może jeszcze o różnych odmianach), które stoją względem siebie w ścisłych bytowych zależnościach, ewentualnie, w takich ścisłych zależnościach stoją elementy tych przedmiotów. Czy też możliwe jest, aby kilka systemów względnie izolowanych ostatecznie odnosiło się do jakiegoś szczególnego, jednego przedmiotu pierwotnie indywidualnego? Ta ostatnia ewentualność jest mało prawdopodobna. Mniej techniczne określenie człowieka znajduje się w *Księżeczce o człowieku*: „Jestem siłą, która sama siebie mnoży, sama siebie buduje i sama siebie prze-rasta... siłą, co chce być wolna... Trwać i być wolną może tylko wtedy, jeżeli samą siebie dobrowolnie odda na wytwarzanie dobra, piękna i prawdy. Wtedy dopiero istnieje”³.

² Ingarden zwraca uwagę na niebezpieczeństwo pomieszczenia momentu bytowej zależności z bytową pochodnością, gdyby istnienie zostało zinterpretowane jako zaistnienie. Niemniej jednak nie jest wykluczona sytuacja, że przedmiot X bytowo zależny od przedmiotu Y jest również względem niego bytowo pochodny.

³ R. Ingarden, *Księżeczka o człowieku*, Kraków 1972, s. 73.

Centralną rolę w bycie ludzkim odgrywa „ja” wraz ze strumieniem świadomości⁴. Pozostaje ono w ścisłym związku z ciałem i jeszcze ściślej z duszą. „Dusza może dopiero przejawiać się w przeżyciach, może znaleźć wyraz w «ja», które stanowi jej «centrum organizacyjne», «uosabia» ją i «reprezentuje», jest tym, co «przemawia» w imieniu duszy ludzkiej, spełnia różne akty, bierze odpowiedzialność, przyjmuje zobowiązania itd.”⁵.

Pokrewne zależności dadzą się zapewne wykryć w stosunku ciała zarówno do „ja”, jak i do duszy (np. kwestia dziedziczenia pewnych zdolności⁶). Przedmioty te wykazują także niezależność względem siebie czy też niewrażliwość, która manifestuje się posiadaniem miejsc izolujących. Nie jest moim celem ukazanie pełni tych relacji, a tym bardziej zaprezentowanie zadowalającego ontologicznego obrazu bytu ludzkiego. Inną jeszcze jest rzeczą, czy pełnię takiego obrazu można uzyskać poprzez systemowe ujęcie, czy może poprzez analizę idei człowieka. Zapewne jedno i drugie należałoby brać pod rozwagę. Dodatkowo nie wiadomo, czy wyniki uzyskane na obu drogach będą spójne. W analizach tego szczególnego przedmiotu pierwotnie indywidualnego (systemu względnie izolowanego), jakim jest „ja” wraz ze strumieniem świadomości, pojawia się wiele interesujących relacji egzystencjalnych, stwierdzeń. Samo wyobrażenie świadomości jako strumienia – zdaniem Ingardena – akcentuje jedynie dynamiczną, procesualną (teraźniejszą i prostą) stronę świadomości, pomijając jej statyczny aspekt zbliżający ją do całości organicznej, złożonej również z przeżyć będących jednostkami odgraniczonymi, całościami, ustatiecznionymi w przeszłości lub

⁴ Nie jest to „czyste ja”, spełniacz aktów świadomości ani abstrakt z jakiegoś „ja osobowego”, ale właśnie samo to „osobowe ja”.

⁵ A. Węgrzecki, *Idea systemu względnie izolowanego w antropologii filozoficznej*, s. 65, za: R. Ingarden, *O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych*, [w:] i d e m, *Książeczka...*, s. 156.

⁶ Podobne wzajemne relacje psycho-duszo-organiczne, jak i warstwową strukturę istoty ludzkiej prezentuje Hartmann; zob. N. H a r t m a n n, *Nowe drogi ontologii*, tłum. L. K a p c i u c h, A. M o r d k a, Toruń 1998, s. 98-99, *Klasyka Filozofii Niemieckiej*.

składowymi złożonej terażniejszości, podczas gdy w tej samej jednostce terażniejszości pojawia się mnogość odmiennych przeżyć.

Te i tym podobne, czasem jeszcze bardziej skomplikowane stany przeżywamy równocześnie. In concreto stanowią one pewną całość, której z chwilą, gdy raz doszło do utworzenia jej, nie można – że się tak wyrażę – rozerwać na kawałki. Ale w której obrębie wyróżnia się przeżycia składowe. Te przeżycia składowe stanowią ze swej strony pewne całości, pewne szczególnego rodzaju podmioty własności, wyraźnie różniące się od swego otoczenia (współczesnego i różnoczesnego). [...] Są one więc na ogół względem siebie samodzielne, ale ta ich samodzielność płynąca z ich istoty (a przynajmniej z ich natury konstytutywnej lub z momentu gatunkowego) nie jest na ogół tego rodzaju, żeby w całej pełni swej konkretności mogły się rozgrywać czy to zupełnie bez żadnego otoczenia świadomościowego, czy też przy radykalnie zmienionym lub całkiem dowolnym otoczeniu⁷.

Następnie pojawia się stwierdzenie dość zaskakujące, a jednocześnie ważne dla podjętych analiz, mianowicie teza o samodzielności ograniczonej bytową zależnością: „Jest to więc samodzielność w szczególny sposób ograniczona bytową zależnością i trzeba by dopiero osobnych badań materialno-ontologicznych, żeby wykryć ważne dla poszczególnych rodzajów przeżyć prawa tego ograniczenia samodzielności”⁸.

Ta sama relacja egzystencjalna – samodzielność ograniczona bytową zależnością – łączy podmiot, „ja” (czyste) i strumień świadomości: „Przy tym stopień i ścisłość tego powiązania mogą jeszcze być różne w zależności od podmiotu i sposobu jego życia. Jest to więc szczególny przypadek pośredni między samodzielnością a niesamodzielnością bytową, którą nazwiemy samodzielnością materialnie ograniczoną”⁹.

⁷ R. Ingarden, *Spór o istnienie świata*, t. 2, cz. 2, tłum. D. Gierulanka, Warszawa 1987, s. 150-151.

⁸ *Ibidem*, s. 151.

⁹ *Ibidem*, s. 174.

Proces

Przesłanki stojące za poglądem uznającym niesamodzielną przeżyć względem siebie i względem podmiotu przeżywającego są natury formalnej, tj. przeżycia są procesami, których nosicielem jest „ja”. Jednocześnie owo „ja” jest źródłem istnienia przeżyć, są one zatem od niego pochodne bytowo¹⁰. Jednocześnie „ja” nie jest niesamodzielną względem swych przeżyć. Uznanie niesamodzielnności przeżyć w stosunku do podmiotu stoi w sprzeczności z ustaleniami dotyczącymi typów relacji bytowych niesamodzielnności. Ale może należałoby pójść tą samą drogą, na jakiej prowadzone były wcześniejsze analizy przedmiotu pierwotnie indywidualnego, i uznać, że podmiot świadomy swą samodzielność zawdzięcza splotom niesamodzielnnych przeżyć, które są formalnie (poprzez bycie procesem) niesamodzielną względem podmiotu „ja”. Wówczas tożsamość „ja” budowałaby się na bazie treści przeżyć. Ta droga jest z wielu względów wykluczona. Jednym z nich jest wymóg, aby nosiciel procesu był już ukonstytuowany w swej naturze i dzięki temu może wyznaczać lub współwyznaczać, wraz z poszczególnymi fazami danego procesu, swoją tożsamość, a nie odwrotnie.

¹⁰ „Innymi słowy: akt świadomości jest z uwagi na właściwą mu z istoty formę z koniecznością niesamodzielną bytowo w stosunku do Ja świadomości, a także jest ściśle spleciony z przeżyciami, z którymi współwystępuje i sąsiaduje w czasie, po których występuje albo w które się przekształca, i z uwagi na swą formę jest wobec nich niesamodzielną bytowo”. *Ibidem*, s. 172. Zaraz po tym stwierdzeniu pojawia się wątpliwość wyrażająca się w słowach: „Czy jednak związek bytowy pomiędzy aktem świadomości a czystym Ja jest rzeczywiście tak ścisły, że przeżycia są koniecznością płynącą z istoty niesamodzielną bytowo w stosunku do owego Ja? Przeżycia, resp. strumień świadomości, i Ja stanowiłby wówczas dwie istności wzajemnie wobec siebie bytowo samodzielne, a więc dwie całości w absolutnym sensie, które jednak ze swej ogólnej istoty są takie, że jedna nie mogłaby istnieć bez drugiej. Przy tym trzeba by jeszcze zapytać, czy ta zależność bytowa byłaby wzajemna, czy tylko jednostronna – a w szczególności, czy byłaby bytową zależnością przeżyć od Ja?”. *Ibidem*, s. 173.

Odwrotność nie jest możliwa, gdyż unicestwienia nosiciela, który sam musiałby stać się procesem. Nie są wykluczone procesy nawet bardzo wysokich rzędów, jednak muszą one być zawsze „zakorzenione” w jakimś przedmiocie trwającym w czasie. Stanowisko Ingarдена w tej sprawie jest następujące:

O istnieniu jakiejś granicy między przeżyciem a jego podmiotem nie można mówić, choćby już z tego względu, że wykluczona byłaby wówczas wszelka postać samowiedzy podmiotu, którą on uzyskuje w spełnianiu przeżycia (*nie mówiąc już o możliwości jego refleksyjnego wychwycenia*). Ale jeżeli podkreślam nieistnienie granicy między przeżyciem a podmiotem je spełniającym, to nie chcę wcale przez to twierdzić, że związek bytowy, jaki między nimi zachodzi – choć bardzo ścisły i płynący z jego istotnej formy, a na ogół także i z materii – jest tak ścisły, jak np. ten, który zachodzi w „stapianiu się” dwu momentów takich, jak barwność i czerwień lub barwność i rozciągłość. Przeżycie i jego podmiot tworzą zespoły momentów formalnie ujęte (uformowane) i wyodrębniające się od siebie, a co więcej różniące się od siebie swą strukturą formalną¹¹.

Różnica struktur formalnych polega na tym, że podmiot świadomy jest przedmiotem trwającym w czasie, natomiast przeżycia są przedmiotami czasowymi, a więc procesami. Strumień świadomości jest procesem wyższego rzędu, którego nosicielem jest podmiot. Co więcej, przeżycia są zjawiskami, podczas gdy sam podmiot („ja”), mimo że przejawia się w nich, w sferze „immanencji” w każdym z osobna i we wszystkich naraz (w strumieniu świadomości), to sam jest względem nich *transcendensem*: ani nie wyczerpuje się w immanentnej sferze przeżyć (nie jest ich sumą), ponieważ ją przekracza (jak się jeszcze wydaje w różnych kierunkach), ani *a fortiori* nie jest częścią tej sfery, nie jest również tylko begunem lub źródłem przeżyć. Istnieją więc znaczące

¹¹ *Ibidem*, s. 174-175.

różnice w strukturze bycia przedmiotem jako podmiotem własności a przedmiotem będącym nosicielem procesu. Przeżycia dopełniają i kształtują podmiot „ja”, ale wydaje się niedopuszczalne, aby określały go w ten sposób, w jaki własności określają przedmiot. Nie przysługują mu też formalnie, tak jak własności przysługują podmiotowi. Stosunek pomiędzy nosicielem i procesem jest stosunkiem pomiędzy dwoma przedmiotami, przy czym jeden z nich jest specyficzny, gdyż w swej konstytucji nigdy niegotowy, niespełniony: „Z jednej strony proces jest wciąż rosnącą całością faz, z drugiej zaś swoistym, wciąż stającym się i na podstawie już dokonanych faz konstytuującym się w swym uposażeniu podmiotem własności, a zarazem pewnym przedmiotem”¹². Jeśli weźmie się to pod uwagę, także relacja pomiędzy przedmiotem-nositелеm i procesem będzie odmienna od relacji pomiędzy mnogością przedmiotów (całością sumatywną) i przedmiotem wyższego rzędu. Jednak podobnie jak własności przedmiotu wyższego rzędu nie są własnościami całości sumatywnej, a tym bardziej poszczególnych jej elementów, tak własności procesu nie są własnościami nosiciela i odwrotnie.

Tym, co przede wszystkim motywowało Ingardena do odrzucenia samodzielności jednostek przeżyciowych w strumieniu świadomości, jest wynikająca z takiego rozstrzygnięcia możliwość potraktowania strumienia świadomości jako dziedziny przedmiotowej (przedmiotu wyższego rzędu) i w konsekwencji perspektywa określenia relacji egzystencjalnej – pomiędzy jednym (indywidualnym) strumieniem świadomości i światem – jako relacji pomiędzy dwoma dziedzinami przedmiotowymi¹³. To zagrożenie

¹² Idem, *Spór...*, t. 2, cz. 1, s. 462.

¹³ „Jeżeli jednak strumień świadomości stanowi jeden konkretny przedmiot, to ani ogół jednostek przeżyciowych (przeżyć) wchodzących w skład jednego strumienia, ani też on sam, nie tworzy dziedziny przedmiotowej. Nie ma bowiem w tym wypadku owej wielości przedmiotów ściśle samodzielnych, która jest niezbędna dla istnienia dziedziny. Ma to ważne znaczenie

zostaje zniwelowane dzięki ukazaniu odmiennych momentów jedności w całości organicznej, w dziedzinie (która jednocześnie nie musi być przedmiotem), w przedmiocie wyższego rzędu, którym może być świat.

Jak zatem należy rozumieć tę specyficzną postać samodzielności bytowej ograniczonej materialnie przez bytową zależność, którą przypisuje się relacjom podmiotu względem przeżyć i samym przeżyciom? Bez wątplenia istnieją tutaj ściśle związki materialne, ale jest mało prawdopodobne, żeby polegały one na bytowej niesamodzielności materialnej (wykluczone jest, aby coś było niesamodzielne materialnie i jednocześnie samodzielne formalnie). Być może dałoby się wyprowadzić na podstawie prezentowanych zależności pewien typ silnej zależności bytowej o materialnym zabarwieniu. Jakiś przedmiot ze swej istoty wymagałby istnienia innego przedmiotu, aby zaistnieć w swej pełni. Trzeba by jednak gruntownie zbadać wszystkie związki, aby precyzyjnie rzecz wyłożyć. Nie bez znaczenia wydaje się również to, że w parze z zależnością – i to zarówno potencjalnych części w całości organicznej nazywanej organizmem, jak i *mutatis mutandis* przeżyć (procesów) w całości organicznej, jaką jest strumień świadomości – idzie bytowa pochodność. Ingardenowskie ujęcie bytowej pierwotności i pochodności nie przyczynia się do lepszego zrozumienia omawianej kwestii.

Czy systemowe ujęcie bytu ludzkiego przybliży nas do odpowiedzi na pytanie: kim jestem? Czy może powoduje, że człowiek jawi się jako jeszcze bardziej zagadkowy, a pytania odnośnie do

dla zagadnienia, jakie są możliwe stosunki egzystencjalne między czystą świadomością a światem realnym. Jeżelibyśmy brali pod uwagę tylko jeden strumień świadomości – jak to «przynajmniej» w pewnej fazie rozwiązania zagadnienia idealizmu – realizmu jest rzeczą konieczną! – w takim razie stosunek egzystencjalny między światem realnym a czystą świadomością nie byłby stosunkiem między dwiema dziedzinami, lecz jedynie stosunkiem między pewną dziedziną a pewnym (*indywidualnym*) przedmiotem”. I d e m, *Spór...*, t. 2, cz. 2, s. 152-153.

jego istoty ulegają zwielokrotnieniu? Obie wersje wydają się być poznawczo wartościowe.

Bibliografia:

- Bertalanffy L. von, *General System Theory. Foundations, Development, Applications*, New York 1969.
- Hartmann N., *Nowe drogi ontologii*, tłum. L. Kapciuch, A. Mordka, Toruń 1998, *Klasyka Filozofii Niemieckiej*.
- Ingarden R., *Książeczka o człowieku*, Kraków 1972.
- Ingarden R., *Spór o istnienie świata*, tłum. D. Gierulanka, t. 1-2, Warszawa 1987.
- Landgrebe L., *Redukcja i monadologia – podstawowe sporne pojęcia fenomenologii Husserla*, tłum. J. Garewicz, „Archiwum Historii Filozofii i Myśli Współczesnej” 1980, t. 26, s. 5-20.
- Lipiec J., *Świat wartości. Wprowadzenie do aksjologii*, Karków 2001.
- Meinong A., *O teorii przedmiotu*, tłum. T. Lubowiecki, J. Mizera, „Principia” 1994, t. 8-9, s. 171-121.
- Półtawski A., *Ingardena droga do realizmu a jego koncepcja człowieka*, „Studia Filozoficzne” 1976, nr 1, s. 27-39.
- Roman Ingarden a filozofia naszego czasu*, red. A. Węgrzecki, Kraków 1995.
- Simons P., *Parts. A Study in Ontology*, Oxford 1986.
- Słownik pojęć filozoficznych Romana Ingardena*, red. A.J. Nowak, L. Sosnowski, Kraków 2001.
- W kręgu filozofii Romana Ingardena*, red. W. Stróżewski, A. Węgrzecki, Warszawa-Kraków 1995.
- Węgrzecki A., *Idea systemu względnie izolowanego w antropologii filozoficznej*, „Studia Filozoficzne” 1976, nr 1 (122), s. 57-69.

Indeks osób

A

Abel 368

Abraham Karl 166

Adamczyk Ewa 414

Adler Alfred 103, 166

Adler Stefania 321-322, 324, 327, 329

Adorno Theodor W. 116

Agape 89

Al-Hakim Taufik 94

Al-Halladż 363

Al-Huŷviri 362

Alain, właśc. Émile Chartier 59

Alejsiak Wiesław 415

Aleksander III Macedoński 267

Algazel (Al-Ghazali) 363, 366

Allah Ibn Ata z Aleksandrii 373

Ambroży Dorota 414

Aminadab 373

Andersen Hans Christian 84

Anzelm z Canterbury św. 133

Arabi Ibn Al 362, 365-366, 370-371

Aragon Louis 166

Arendt Hannah 185

Arnold Thomas 306

Arystoteles 12, 242, 245, 255, 258, 271, 283, 293, 305, 413

Augustyn z Hippony św. 125-129, 131, 133-135, 181, 242

Aumer Jean-Louis 77

B

Bailly Rosa 345

Bankiewicz Paweł 414

Barska Katarzyna 379, 414-415

Barthes Roland 57

Baudelaire Charles Pierre 59, 173

Baudouin Charles 166

Beauvoir Simone de 319

Beecher Henry K. 214

Berggreen Andreas Peter 90

Bergson Henri 317

Berkeley George 320

Berlin Isaiah 285

Bertalanffy Karl Ludwig von 382

Biegańska Halina 324, 327

Bieńkowski Wiesław Józef 338

Bier-Korngold Zuzanna (Suzanne Pacaud) 318, 321, 327

Boecjusz z Dacji (Anicius Manlius Severinus Boëthius) 234

Bolak Edward 414
 Bolte Gerhard 113
 Bournonville Antoine 77
 Bournonville August 75-80, 82, 84-87, 89-90, 92, 94, 97-99
 Bovet Pierre 327
 Boznańska Olga 323
 Breton André 166
 Bruno Giordano, właśc. Philippo Bruno 234, 322
 Bukowski Jerzy 157
 Bunin Iwan A. 62
 Buxbaum Abram (Artur Rzeczyca) 325
 Buxbaum Henryka 325
 Buxbaum Melania 325, 327

C

Cackowski Zdzisław 198-201, 205-206, 209-211
 Caillois Roger 309
 Camus Albert 59
Caritas 89
 Char René 166
 Chartier Émile, zw. Alain 59
 Chesterton Gilbert Keith 57
 Chowaniec Bartłomiej 414
 Christian II Oldenburg, król Danii i Norwegii 92
 Chrobak Tadeusz 414
 Chrzanowski Ignacy 326
 Chwin Stefan 211
 Cioran Emil 197
 Cirlot Juan Eduardo 88
 Coleridge Samuel Taylor 165, 169
 Comte August 250
 Copleston Frederick Charles 282
 Coubertin Pierre de 304, 306, 313
 Cicero Marek Tulliusz (Marcus Tullius Cicero) 292

Czerniawski Jan 415
 Czeżowski Tadeusz 177, 183-184, 186, 196, 207, 212

D

Dąmbska Izydora 207
 Decjusz Trajan (Gaius Messius Quintus Decius) 94
 Deleuze Gilles 224-229, 231-233, 235-236
 Demel Maciej 297
 Derrida Jacques 13, 399
 Desnos Robert 166
 De Tarde Jean-Gabriel 63
 Didi-Huberman Georges 185
 Dilthey Wilhelm Christian 17, 318
 Dobieszewski Janusz 334
 Döblin Alfred 351
 Dobrzycki Jerzy 348
 Dostojewski Fiodor M. 61
 Dul Przemysław 414
 Duns Szkot Jan 231
 Dybowski Janusz Teodor 57
 Dziubiński Zbigniew 334, 336

E

Eco Umberto 60
Edyp 165, 168-175
 Eliade Mircea 82
 Éluard Paul, właśc. Eugène Émile Paul Grindel 166
 Epiktet z Hierapolis 322
Eros 89
 Estreicher Karol 344, 346, 352

F

Fałat Julian 323
 Fichte Johann Gottlieb 272, 285

Fink Eugen 401, 405
 Flaubert Gustave 59
 Fliess Wilhelm 168
 Foszczyńska Beata 291, 415
 Foucault Paul-Michel 57
 Franciszek z Asyżu św. 351
 Frankiewicz Mariola 414
 Freud Sigmunt 57, 63, 165-175
 Fries Jakob Friedrich 320
 Fromm Erich 64, 218
 Frynichos 128

G

Gadamer Hans-Georg 60
 Gade Niels Wilhelm 84, 90
 Gajusz Juliusz Cezar (Gaius Iulius Caesar) 267
 Galewicz Włodzimierz 177, 179
 Garbowski Tadeusz 317, 319-320, 32, 327-328
 Genet Jean 59, 69
 Giacometti Alberto 59
 Gide André Paul Guillaume 62, 65
 Gierasimiuk Jerzy 12
 Glazor Karolina 414-415
 Godula Róża 337
 Goethe Johann Wolfgang von 34, 165, 169, 320
 Golding William Gerald 62, 65
 Gołaszewska Maria 177, 179-182, 184, 188, 191-193, 293, 343, 347
 Grzegorz z Tours 94
 Guimet Fernand 319
 Gumowski Jan Kanty 323-324
 Gwóźdź Andrzej 302

H

Habermas Jürgen 101-117, 119-122
 Halicka Alicja 322

Hankus Przemysław 414
 Hardenberg Georg Philipp von, pseud. Novalis 206
 Hartmann Johan Peter Emilius 90
 Hartmann Nicolai 384
 Hassner Pierre 289
 Hegel Georg Wilhelm Friedrich 13-14, 18, 150, 242, 263-289, 320-321, 325
 Heidegger Martin 9-21, 23, 25, 27-28, 30-35, 37-39, 43, 45-47, 49, 51-53, 146, 224, 406
 Heinrich Władysław 317, 319, 321
 Helsted Edvard 84
 Henry Louis 77
 Hesse Hermann Karl 62, 65
 Hieronim ze Strydonu (Eusebius Sophronius Hieronymus) św. 374
 Hildegarda z Bingen 373
 Himmler Heinrich Luitpold 71
 Hipokrates z Kos 201, 213
 Hitler Adolf 160, 209
 Hłasko Marek 62
 Hobbes Thomas 264, 270-271
 Hochenberg-Landman Ruchla 324-325, 327
 Höffe Otfried 284
 Hölderlin Johann Christian Friedrich 34
 Homoncik Katarzyna 415
 Horkheimer Max 113, 116
 Horthy Miklós 345
 Hughes Richard Arthur Warren 62, 65
 Huizinga Johan 310
 Husserl Edmund 391-402, 406

I

Ibn Ishak Abu Abd Allah Muhammad 367

Ingarden Roman 293, 379-384,
387-388

J

Jackowski Antoni 350
Jan od Krzyża św. (San Juan de la
Cruz) 359
Jan Paweł II św. (Karol Wojtyła), pa-
pież 196, 218
Jankielowska (Jankielowska-Rapo-
port) Helena 317, 320, 325, 327,
329
Janus Damian 414
Jaspers Karl Theodor 318
Jehin-Prume Franz 84
Jeleń Marek 414
Jensen Wilhelm 167
Jezus Chrystus 94, 96, 189
Jędraszewski Marek 151, 158
Jones (Alfred) Ernest 166, 168
Joyce James Augustine Aloysius 62
Józef z Arymatei 189
Jung Carl Gustav 57, 63, 95, 166
Jürgensen Knud Arne 77
Juszkiewicz Mirosław 414

K

Kain 368
Kalicińska-Korpałowa Franciszka
317, 327
Kalicka-Diakon Bożena 414
Kałużna Kamila 415
Kamińska Anna 414
Kant Immanuel 72, 114, 127, 133,
184, 187, 233, 281-282, 317,
319-321, 400, 412
Kantor Ryszard 339
Karczewska-Kozłowska Eliza 414

Kartezjusz (René Descartes) 231,
317, 329

Kay Brian 214

Kępiński Antoni 202, 218-219

Kierkegaard Søren Aabye 211

Klemperer Victor 72

Kobiela Filip 414

Kojève Alexandre 277

Kolarzowska Zofia 319-320, 327

Kołąkowski Leszek 199

Kołątaj Hugo Stumberg 316

Konarzewska Małgorzata 359, 414

Konopczyński Władysław 326

Koraszewski Bogdan 415

Korczyńska Justyna (s. Maria Igna-
cja) 320, 322, 324, 327-328

Korngold Augustyna (Augustine
Landau) 322-323, 327

Korpała Józef 317

Kowalczyk Stanisław 294, 297, 300,
307, 310

Krasuska-Gil Krystyna 414

Krawczyk Zbigniew 311

Kremmer Józef 320-321

Kronstom Henning 95

Król Remigiusz 414

Kuderowicz Zbigniew 266, 270, 273,
284

Kula Luiza 414-415

Kundera Milan 59

Kurcz Joanna 414

Kurleto-Kalitowska Ewa 195,
414-415

Kwarciak Bogusław 414-415

L

La Rochefoucauld François de 212

Lacotte Pierre 80

Lam Alif 372

- Landau Augustine zob. Korngold
Augustyna
- Landau Gizela 318, 325, 327
- Landman Abraham (Adam) 276, 325
- Lao-Tse (Lao Tsy, Laozi) 87
- Laszczka Konstanty 324
- Lauer Quentin 394
- Lawrence David Herbert 62
- Le Bon Gustave 63
- Leder Andrzej 393
- Leibniz Gottfried Wilhelm 199
- Leiris (Julien) Michel 166
- Lévinas Emmanuel 137-139, 141-143, 145-154, 157-163
- Lewandowska-Tarasiuk Ewa 334
- Lipiec Józef 7, 177, 182, 186, 199, 204, 255, 293-294, 298, 300, 302, 304, 308, 311, 332-334, 340, 343, 347, 411
- Locke John 306
- Løvenskjold Herman Severin von 80
- Loyola Ignacy św. 372
- Ludwik XIV Burbon, król Francji 76
- Ludwik XVI Burbon, król Francji 76
- Ludwik z Granady, właśc. Louis de Sarría św. 372
- Lumbye Hans Christian 84
- Lytard Jean-François 116, 173-174
- Ł**
- Łęczyńska Agnieszka 414
- Łojek Stanisław 9, 275, 277, 414-415
- M**
- Makota Janina 293
- Malczewski Jacek 323-324
- Mallarmé Stéphane, właśc. Étienne 173
- Malska Magdalena 75, 414
- Malski Maciej 414
- Mangel Estera 320, 327-328
- Marciniak-Pinel Magdalena 165, 414
- Marek Aureliusz Antoninus (Marcus Aurelius Antoninus) 322
- Maria Magdalena (Maria z Magdali)* 98
- Marks Karol 242, 280
- Mauron Charles 166, 173
- Mazilier Joseph 77
- Meader Alphonse 166
- Mehoffer Józef 324
- Mensch James Richard 401, 403
- Merleau-Ponty Maurice 58, 60
- Midura Franciszek 341
- Mikołaj z Kuzy, właśc. Nicolaus Krebs 234
- Mill John Stuart 285, 324
- Miłowa Tatiana 414
- Minerwa* 286-288
- Młynarski Kajetan 414
- Molière, właśc. Jean Baptiste Poquelin 173
- Mroczkowski Mieczysław 57
- Mróz Piotr 55, 415
- Musil Robert 56, 62-66, 68-69, 72, 74
- Musset Alfred de 197
- N**
- Naganowski Egon 62
- Napoleon Bonaparte 267
- Narcyz* 98
- Nerval Gérard de 173
- Niesporek Andrzej 414

- Nietzsche Friedrich Wilhelm 9-12,
17-29, 31-38, 40-44, 46-48, 51-
53, 324, 328
- Nizan Paul-Yves 59
- Noe 367
- Nourrit Adolphe 80
- Novalis zob. Hardenberg Georg
Philipp von 206
- Noverre Jean-Georges 77
- Nowicki Światosław Florian 288
- Nūrī z Bagdadu 363, 370-371
- Nyerup Rasmus 90
- O**
- Ochman-Świątek Monika 414
- Ogrodnik Bohdan 414
- Orlewicz-Musiał Małgorzata 349
- Ostachiewicz-Bańkowska-Trzcinińska Cecylia 321
- Ostasz Lech 179
- Osuna Franciszek (Francisco de
Osuna) 372
- Owsianowska Sabina 340, 351
- P**
- Parandowski Jan 62, 65
- Parmenides z Elei 161
- Paulli Holger Simon 84
- Pawlicki Stefan 318, 320, 324
- Pawłowska Maja 414
- Pawłowski Paweł 414
- Peirce Charles 107
- Pellegrino Edmund Daniel 217
- Penderecki Łukasz 414
- Perry Ralph Barton 332
- Philipp Ryszard 125, 414
- Piechocka Amelia 414
- Pierzga Joanna 414
- Pięta Paweł 415
- Piłsudski Józef Klemens 326, 349,
355
- Pinkas Ignacy 324
- Platon 12, 15, 20, 43-46, 161-162,
225-227, 242, 293, 301, 321-322,
413
- Plotyn 322
- Polus Andrzej 309
- Popper Karl 107
- Prejsnar-Szatyńska Sabina 7, 239,
414-415
- Prus Bolesław, właśc. Aleksander
Głowacki 181, 212
- Pseudo-Dionizy Areopagita 364,
372
- Purchla Jacek 337
- Puzynina Jadwiga 345
- R**
- Racine Jean-Baptiste 173
- Rank Otto, właśc. Otto Rosenfeld
166
- Reaney Darryl 219
- Reich Wilhelm 64
- Reid Thomas 327
- Rembowski Jan 322-323
- Rilke Rainer Maria 62
- Roch-Ruman Joanna 414
- Rogowska Grażyna 414
- Romański Jacek 223, 414-415
- Ronda Ibn Abbad de 366
- Roqueplo Philippe 319
- Rorschach Hermann 322
- Rosenberg Alexander 71
- Rosenberg Zofia Antonina 328
- Rosenblatt (Fredro-Boniecka) Ma-
ria 321-323, 325, 327
- Rosenblatt Alicja 323

- Rosenblatt Karola 323
 Rosenkrantz Karol 191
 Rosenzweig (Safier) Minna 327-328
 Rosiak Marek 266, 269, 281
 Rossini Gioacchino Antonio 90
 Rubczyński Witold 317-320, 322, 325, 327-328
 Rumi Dżalal Ad-Din 362-363
 Rybakow Anatolij N. 65
 Rybicki Paweł 239-241, 245, 251, 253-258
 Rybińska Justyna 414
- S**
- Sacher-Masoch Leopold Ritter von 63
 Sadik Dżafar as 364
 Saily Suzanne 345
 Sala Józef 334
Salomon, prorok 367
 Sartre Jean-Paul 58-60, 62, 66, 69, 137-140, 142, 145-146, 148-151, 153, 155-158
 Schapirówna Henia 328
 Scheler Max 178, 187-188, 318
 Schleiermacher Friedrich Daniel Ernst 325
 Schmitt Carl 71
 Schneitzhoeffter Jean 80
 Schopenhauer Arthur 16, 317-318
 Seel Martin 117-120
 Segiet Eliza 414
 Seweryn (Iskierdo de Paul) Agata 414
 Sichulski Kazimierz 323
 Siemek Marek 276-281
 Siódmak Abraham 328
 Skarga Barbara 206
 Skłodowska-Curie Maria 318, 320, 359
 Słowacki Juliusz 324
 Smrokowska-Reichmann Agnieszka 101, 414
 Smywińska-Pohl Anna 315, 414
 Sofokles 168-169, 171-172, 287
 Sokrates 287, 293, 413
 Sonnenschein-Markowiczowa Franciszka 320, 327
 Sorel Georges Eugène 63
 Spencer Herbert 251
 Spinoza Baruch (Benedykt) 223-225, 228-229, 231-235
 Stalin Józef, właśc. Iosif Wissarionowicz Dżugaszwili 160
 Stankiewicz Sebastian 414-415
 Starobinski Jean 168-171, 173-174
 Steinberg Witold (Aleksander Rudziński) 317
 Steiner George 209
 Stern William 318
 Stróżewski Władysław 293
 Studnicka Anna 414
 Such Jan
 Suchorzewska Janina 317-319, 322, 325, 327-328
 Suhrawardi, właśc. Shahāb ad-Dīn Yahya ibn Habash Suhrawardī 363, 368
 Surówka Jarosław 414
 Süsse Rudolf 111-112
 Sytnik-Czetwertyński Janusz 414
 Szabistari Mahmud 362
 Szacki Jerzy 249
 Szafer Wacław 326
 Szamsuddin (Szamsodin) Mohammad Hafez Szirazi 362
 Szczeklik Andrzej 210
 Szczepański Jan 207, 239-241, 243, 245, 252-253, 255-256, 258-259
 Szczurkiewicz Tadeusz 239-241, 243-247, 252, 256

Szekspir (Shakespeare) William
166-168, 170-172
Szkłarska Anna 263, 414-415
Szmydt Jadwiga 327
Szymańska-Aleksandrowicz Beata
415

Ś

Ślipko Tadeusz 214-215
Śliwa Łukasz 414
Śmiałek Ryszard 414
Śniadecki Jędrzej 306

T

T'o Hua 213
Taglioni Filippo 80
Taglioni Maria 80
Tatarkiewicz Władysław 203, 220,
327
Tatarówna Stefania 320, 322-328
Tatarówna Wacława 320, 325, 327
Telivuo Leo J. 214
Tenenbaum Anna (Maria Rudzińska) 317-319, 327-329
Teodozjusz II (Flavius Theodosius),
cesarz bizantyjski 94
Teresa z Ávila św. 372-373
Thiele Just Mathias 90
Timur Chan (Tamerlan, Timur
Chromy) 73
Tischner Józef Stanisław 293
Tokarczyk Roman 212
Tomasz z Akwinu św. 242, 319
Tournier Michel 62, 65
Türcke Christoph 113-114, 120-121
Turczyńska Janina 317, 319, 322,
325-327
Turowska Irena 350

Turska Irena 84
Twardowski Kazimierz 320
Tyszek Marta 414
Tzara Tristan, właśc. Samuel Rosen-
stock 166

U

Ucińska Dorota 391, 414
Ungar Herman 322
Ungar Lea 322, 327

V

Valéry Giscard d'Estaing 173
Valéry Paul 59
Vogel Debora 320, 322-324, 327-328

W

Wagner Ryszard 15-16, 18, 25, 27-
28, 31, 33
Wahle Richard 322
Wallis Aleksander 337, 339
Wallis Mieczysław 177, 188-191
Waśkowski Antoni 323
Weber Max, właśc. Karl Emil Maxi-
milian Weber 120
Weininger Otto 63
Weiss Wojciech 323
Welsch Wolfgang 302
Wędrychowska-Cyrus-Sobolewska
Maria 321, 323-324, 327
Węgrzecki Adam 382
Whewell William 107
Wilde Oscar 62, 98
Wilk Andrzej 414-415
Wilkońska Joanna 137, 414
Williams Glanville 217
Winckelmann Johann Joachim 34

- Winclawski Włodzimierz 241
Witkiewicz Stanisław Ignacy (Wit-
kacy) 322-323
Włodek (Włodkowa) Zofia Albina
de Goetz-Okocimska 319, 323,
325-328
Wundt Wilhelm Maximilian 321
Wyspiański Stanisław 323
Zegadłowicz Emil Erwin 62, 65
Ziarkowska Joanna 331, 415
Ziąbka Małgorzata 177, 414-415
Zimmerman Robert von 318
Zimmermann Kazimierz 326
Znaniecki Florian 239-244, 246-
254, 256-257, 259
Zowisło Maria 414
Zuchora Krzysztof 298, 307

Z

- Zaderecki Tadeusz 328
Zaratustra 22
Zdebska-Biziewska Halina 414-415

Ż

- Żeromski Stefan 62
Żukowska Zofia 307

Książka *Na Przełomie* jest niezmiernie ciekawym zbiorem prac rozmaitych. Stanowi świadectwo programowej różnorodności tematycznej, a zarazem potwierdzenie filozoficznych pasji i kompetencji indywidualnych u młodych wciąż – filozofów. Niektórzy znajdują się zapewne w pobliżu apogeum swej drogi twórczej, inni zbliżają się powoli do swej entelechii. Czy przemierzać dalsze etapy samotnie lub w innych konfiguracjach organizacyjnych i personalnych, czy też może nadal z zapleczem materii i ducha *Na Przełomie*, czynnym w następnym ćwierćwieczu? Czas pokaże.

fragment Posłowa Prof. dr. hab. Józefa Lipca

Stanisław Łojek
Piotr Mróz
Magdalena Malska
Agnieszka Smrokowska-Reichmann
Ryszard Philipp
Joanna Wilkońska
Magdalena Marcinak-Pinel
Małgorzata Ziąbka
Ewa Kurlęto-Kaliłowska
Jacek Romański

Sabina Prejsnar-Szatyńska
Anna Szklarska
Beata Foszczyńska
Anna Smywińska-Pohl
Joanna Ziarkowska
Małgorzata Konarzewska
Katarzyna Barska
Dorota Ucińska
Józef Lipiec

<https://akademicka.pl>

